

Nyitrai Endre

A sorozat-bűncselekmények nyomozásának metodikája

Methodology for the investigation of serial crimes

Absztrakt

A sorozat-bűncselekmények felderítése és bizonyítása digitális társadalmunkban – véleményem szerint – még nehezebbé vált. Az ország több területén követhetnek el bűncselekményeket, sőt napjainkban már a határok sem jelentenek akadályt. A digitális térben elkövetett bűncselekményeket, akár a világ bármelyik részén el lehet követni. A sorozatok felismerése elősegítheti a releváns múltbeli események megismerését és a bűncselekmény-sorozat megszakítását. A tanulmány célul tűzte ki a sorozat-bűncselekmények megállapításához és felderítéséhez szükséges feladatok végrehajtásának meghatározását, illetve vizsgálatát, amelynek során kitér a profilelemzésre, az e-nyomozás alapjaira és a nyomozócsoport létjogosultságára.

Kulcsszavak: sorozat-bűncselekmények, kriminalisztikai gondolkodás, profilelemzés, e-nyomozás, nyomozócsoport

Abstract

Detecting and proving of serial crimes became even more difficult in our current digital society. Crimes can be committed in many areas of the country, and nowadays, borders are no barriers at all. Crimes, committed in the digital world, can be committed in any part of the world. Detecting the sequences can provide the understanding of the relevant past events and the interruption of the crime series. The aim of the study was to define and investigate the execution of the tasks necessary for the detection of serial crimes, including the profile analysis, the basics of the e-investigation and the justification of the investigation team.

Keywords: serial crimes, criminalistic thinking, profile analysis, e-investigation, investigation team

Bevezetés

A sokak által ismert, közkezdvelt regényhős, Sherlock Holmes szerint „*A jó detektív három feladatnak tegyen eleget: rendelkezzen megfigyelő képességgel, legyen alkalmas logikai következtetések levonására és legyen szakmai tudása*” (Barta, 2001). Az idézetben foglaltak valóban elfogadottak, de számos más ismérvnek is jelen kell lennie a kriminalisztikai gondolkodás során. A nyomozási problémák megoldásának sajátos módszere, illetve a kriminalisztikai megismerési módszerek egyike a kriminalisztikai gondolkodás (Lakatos, 2006). Véleményem szerint a kriminalisztikai gondolkodás elemei közül a két legfontosabbként kiemelendő a fantázia és a kételkedés. Ezek az ismérvek a nyomozás fő mozgatórugói, mivel hiába rendelkezik valaki elméleti ismeretekkel (tudással), attól még nem lesz jó kriminalista (például nyomozó), ha nem képes verziók felállítására, vagy rekonstruktív gondolkodásra, következtetések levonására stb. A tévedések kiküszöbölése, elkerülése érdekében a nyomozónak elengedhetetlen kételkednie, és vizsgálnia kell, hogy felhozható-e valóságos ellenérv a megállapított ténnyel vagy konklúzióval szemben (Balláné Füsztér & Lakatos, 2012). Már a nyomozás elején, a kriminalisztikai gondolkodást alkalmazva, vizsgálni kell, hogy az ügy releváns adatai szerepelnek-e egy másik ügyben. (Például egy csalás sorozat-bűncselekmény esetén egy konkrét bankszámlaszámra kellett utalni a pénzüsszeget, vagy egy meghatározott címre, névre kellett küldeni a kérdéses tárgyat stb.) Ellenőrizni kell ezeket a konkrét adatokat az adatbázisban, annak megállapítása céljából, hogy előfordultak-e ezen adatok egy másik szervnél lévő ügyben. Erre kiválóan alkalmas a Net-zsaru adatbázis portál felülete. Más jellegű cselekményeknél az elkövetési hasonlóságok jelezhetik a sorozatba tartozást (Lehoczki, 2014). Ehhez azonban szükséges az ügyelemzés, az elemző-értékelő tevékenység, amellyel lehetővé válhat a sorozatjelleg megállapítása, ezáltal megerősítve, hogy nemcsak egy adott hatóság területén követett el hasonló bűncselekményeket az elkövető vagy az elkövetői kör, hanem több kapitányság illetékességi területén. Érvényesülnie kell a nyomozás gyorsasága alapelvnek, mivel ameddig az összefüggéseket nem tárják fel a bűncselekmények között, addig a bűnelkövetők előnyt élvezhetnek, és újabb bűncselekményeket követhetnek el. Az elemző-értékelő munka elengedhetetlen a sorozat-bűncselekmények felderítéséhez és bizonyításához, amelyhez társulnia kell a kriminalisztikai gondolkodásnak.

A sorozatelkövetés fogalma

Egyes nézetek szerint a sorozatelkövetésről a csapda alkalmazása szempontjából „... akkor beszélünk, ha a rendelkezésre álló adatokból megállapítható, hogy folyamatos vagy ismétlődő elkövetésről – és nem csupán hasonló, egyedi, egymástól független esetekről van szó.” (Lakatos, 2004). Míg egy másik meghatározás szerint, amely a sorozatbetörések felderítéséhez és bizonyításához kapcsolódik, a sorozatelkövetés „... olyan analóg, szándékos, büntetendő cselekmények ismételt elkövetése, amelyeket egyesít a motiváció és az általános cél egysége, valamint a szoros belső kapcsolat.” (Barta, 2001). Egy harmadik meghatározás szerint „... ha egy vagy több elkövető azonos vagy hasonló módszerrel követ el bűncselekményeket, sorozat ügyről beszélünk, ahol a személyek azonosságán túl (személyi összefüggés) a módszer azonossága adja az ügyek közötti összefüggést.” (Zsigmond, 2018).

Álláspontom szerint Nagy József helyesen határozza meg a sorozatelkövetés ismérveinek az elemzésekor, hogy a sorozathoz tartozás feltétele „az azonos elkövetői kör” (Nagy, 2007). A fenti szempontokat figyelembe véve – véleményem szerint – sorozatelkövetésről akkor beszélünk, amikor az azonos elkövető vagy elkövetői kör több ugyanolyan vagy hasonló bűncselekményt követ el. A 2012. évi C. törvény 459. § (1) bekezdés 28. pontja szerint „üzletszerűen követi el a bűncselekményt, aki ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekmények elkövetése révén rendszeres haszonszerzésre törekszik”.

A 39/2007. BK vélemény szerint „... a rendszeres haszonszerzésre törekvés megállapítása szempontjából a hasonló jellegű bűncselekményeket egymással összefüggésben kell értékelni, függetlenül attól, hogy az együttesen elbírált valamennyi bűncselekménynek minősített esete-e az üzletszerű elkövetés.” Továbbá a „... rendszeres haszonszerzésre törekvés mellett figyelembe veendő a törvényi tényállások hasonlósága, mely rendszerint a jogvéde érdekek, az elkövetési magatartás és az elkövetési mód összevetése alapján állapítható meg... ”¹ („Az egyes bűncselekmények, úgymint a szexuális visszaélés, a kerítés, a prostitúció elősegítése, a kitaratottság, a gyermekprostitúció kihasználása, a gyermekpornográfia, az emberkereskedelem hasonlóságának megállapítását a prostitúcióhoz való szoros kapcsolat indokolja, mint jellemző körülmény.”)²

1 39/2007. BK vélemény.

2 39/2007. BK vélemény.

„Az üzletszerűség az esetek legnagyobb részében a bűncselekmények sorozatos megvalósítása útján valósul meg” (BH 1981.138.), „és nincs alap az üzletszerűség megállapítására, ha az elkövetés alkalomszerű” (BJD 3749., BH 2009.228).³

A sorozatügyek egyesítése

A sorozatba illeszthetőség szempontjából figyelembe kell venni (például a betöréses lopások esetén), hogy a korábban már felderített cselekmények is nagy jelentőséggel bírnak, mivel az elkövetők általában ragaszkodnak a korábban már kipróbált módszerekhez. Ez az úgynevezett perszeverancia-elmélet. Ezért a sorozat gyanúja esetén az összehasonlítást a rendelkezésre álló ügyek tekintetében is végre kell hajtani, mivel előfordulhat, hogy a korábban már megállapított dolgok relevanciával fognak bírni (Lóczy, 2011). „*A perszeverancia (latinosan perseverantia) az elkövetési módhoz való állhatatos és kitartó ragaszkodást jelenti. Olyan felvett magatartásról van szó, amely az alapvető személyiségjegyekre alapozottan éveken keresztül formálódik, majd stabilizálódik, és amelynek során a szokások készségszerűvé, dinamikus sztereotípiává (PAV-LOV) alakulnak.*” (Tremmel & Fenyvesi, 2002).

A Be. 146.§ (1) alapján „... a bíróság a vádemelés után, az ügyészség és a nyomozó hatóság a nyomozás során egyesítheti az eljárás azonos szakaszában folyamatban lévő ügyeket, ha azok együttes elbírálása – különösen az eljárás tárgyra vagy a büntetőeljárásban részt vevő személyekre tekintettel – célszerű.” Az ügy, illetve az ügyek egységes elbírálása mind az eljárásjog, mind a büntető anyagi jog alkalmazása szempontjából fontos kérdés. A gyakorlatban a sorozatjellegű vagy elleni bűncselekményeknél „... érdemes vizsgálni az ugyanazon terhelttel szemben indult esetleges párhuzamos eljárásokat, de a több ember sérelmére elkövetett emberölés megállapíthatósága szempontjából az egyesítés szükségessége az azonos terhelttel szemben emberölés miatt indult eljárásokban is felmerülhet...” (Polt, 2008).

Egy betöréses lopássorozat esetén több ügy egyesítésére került sor, azonban az egyik ügyben szereplő hiányos adatot egy másik ügy töredékadata egészítette ki. Mivel az egyik ügyben szerepelt a gépkocsi színe és típusa, míg a másik ügyben egy verzió keretében felmerült egy személy neve, aki a bűncselekményt elkövetette, és a nyilvántartásokban sikerült a beazonosítása, de a rendelkezésre álló adatok alapján a megalapozott gyanú nem volt megállapítható, így gyanúsítására mégsem került sor. Az ügyek egyesítése során azonban megállapítást nyert, hogy

3 Kúria Bfv.752/2018/6. sz. határozat.

az érintett személynek (aki korábban egy verzió keretében a humán hírszerzés adatai alapján került látókörbe) a gépjármű-nyilvántartás alapján a tulajdonában van egy hasonló színű és típusú gépkocsi. Továbbá a bünyügyi nyilvántartásokból, illetve a Net-zsaru adatbázisból megállapítást nyert, hogy hasonló bűncselekmények miatt már elítélték, illetve folyamatban van ellene büntetőeljárás. Az ügy felderítése során az érintett személyt figyelték, majd bűncselekmény elkövetésén tetten érték, amikor egy családi házból jött ki a joggatlanul eltulajdonított (ellopott) értékekkel, majd ezt követően a kihallgatáson a korábban elkövetett bűncselekményeket is beismerte. A példa is jól tükrözi, ha időben egyesítik az ügyeket, a bűncselekmények felderíthetők, megelőzhetők, illetve megszakíthatók, mivel minél több ügyet elemzünk, annál több információ keletkezhet az elkövető(k)re, az elkövetői körre a folyamatos elemző-értékelő tevékenységnek köszönhetően.

Ugyanakkor egyes szerzők szerint az ügyek egyesítésénél, azok előnyein túl figyelemmel kell lenni annak hátrányaira is: „... az egyesített ügy elkerülhetetlenül terjedelmesebbé, áttekinthetlenebbé válik, mivel mind a személyi, mind a tárgyi bizonyítási eszközök, a rögzített iratok száma megnövekszik. Gyakorlati probléma, hogy jelentős nehézséggel jár, ha több lefoglalt tárgyi bizonyítékot kell kezelni. Azzal, hogy több tanú és gyanúsított lesz egy ügyben, nagyobb lesz az esély arra, hogy a tanúk, gyanúsítottak nem minden nyomozati cselekményen fognak megjelenni, mely a nyomozás gyors befejezését veszélyezteti.” (Zsigmond, 2018).

A bűncselekmény-sorozatnak jelentősége van a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedéseknél. A bűnismétlés, mint a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés elrendelésének oka mellett szólhat körülményként a szervezeten elkövetett bűncselekmény-sorozat, azonban nem lehet bűnismétlés (veszélye) miatt a személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedést elrendelni, ha a terhelt egy speciális helyzetet (például hivatali beosztást) használ ki a sorozatos bűncselekmény elkövetésére, de ebből a pozícióból eltávolítják (Polt, 2008).

A sorozatelkövetés megállapítása esetén az ügyek egymást kiegészíthetik, mivel az egyik ügyben hiányzó adat (mint információs kapocs) a másik ügyben rendelkezésre állhat. Így információáramlás alakulhat ki, amely alapja lehet a nyomozási cselekmények végrehajtásának, a bizonyítékok beszerzésének, valamint a múltbeli releváns esemény megismerésének. Az a nyomozó hatóság lesz illetékes a sorozat-bűncselekmények esetén a nyomozás lefolytatására, amelynek az illetékességi területén a bűncselekmények többségét elkövették.⁴

4 25/2013. (VI. 24.) BM rendelet a Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről 3. § (1).

Az ügyelemzés

A sorozatba tartozás feltétele az azonos elkövetési kör. A sorozatelkövetés megállapításához (felderítéséhez és bizonyításához) további összehasonlító ügyelemzésre van szükség, amely nem más, mint „... a hasonló bűncselekményekre vonatkozó információk (adatok) összehasonlítása annak megállapítása érdekében, hogy azok egy részét (esetleg mindegyikét) ugyanazon elkövető vagy elkövetői kör hajtotta-e végre...” (Nagy, 2007).

Összehasonlító ügyelemzés

A sorozatok felderítése folyamatos összehasonlító ügyelemzést igényel, illetve jelentőséggel bír az eseti nyomozást támogató bűnügyi elemzési formák közé tartozó specifikus profilelemzés. Az összehasonlító ügyelemzés keretében lehetőség adódhat a bűncselekmény elkövetési folyamatának rekonstruálására és a részt vevő személyek tevékenységének (történeti tényállás) megismerésére. Az összehasonlító ügyelemzésnél a meghatározott bűncselekmények (például betöréses lopás) jellemzőinek, adatainak a vizsgálatával meg szeretnénk tudni, hogy az egyes bűncselekmények azonos tettes által elkövetett sorozatba illeszthetők-e. A sorozatok elkövetőinek felderítésére nagyobb az esély, mint egy-egy önálló bűncselekmény esetében, mivel a több bűncselekmény több információt hordoz az elkövetőről.⁵

A Magyar Köztársaság Rendőrsége Bűnelemzési Szabályzatának kiadásáról szóló 13/2001. (X. 2.) ORFK-utasítás alapján az összehasonlító ügyelemzés célja: „- felismerje a bűncselekmények közti összefüggéseket, az azonos tettes(ek) re utaló adatokat,

- felkutassa azt vagy azokat az elkövetőket ill. elkövető csoportokat, akik felelőssé tehetőek több azonos bűncselekmény elkövetéséért,

- már ismertté vált elkövetők által elkövetett, de ez idáig fel nem derített bűncselekmények felkutatása,

- adatok előkészítése kutatás, elfogás vagy kihallgatás végrehajtásához.”

A sorozat-bűncselekmények megállapításához és felderítéséhez az alábbi feladatokat célszerű végrehajtani, illetve vizsgálni⁶:

5 13/2001. (X. 2.) ORFK-utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrsége Bűnelemzési Szabályzatának kiadásáról. Megjegyezni kívánom, hogy a jelenlegi hatályos bűnügyi elemzési szabályzat a 23/2018. (VI. 21.) ORFK-utasítás a Bűnügyi Elemzési Szabályzatról.

6 A feladatok meghatározásakor nem lehet a teljesség igényével élni, csak számos jelentős ismertet kiemelni: egyrészt területi korlátok miatt, másrészt minden ügy egyedi, de ettől függetlenül vannak kapcsolódási pontok, olyan ajánlások, amelyek az egyediség mellett érvényesülhetnek, és segítségül szolgálhatnak a sorozat felderítésében.

- Azonos elkövető(k) vizsgálata:
Helyi vagy utazó bűnöző (Mátyás, 2018); egy vagy több személy követte el a bűncselekményt. A specifikus profilalkotás lehetőséget ad egy verzió keretében annak meghatározására, hogy milyen tulajdonsággal rendelkezik az ismeretlen személyazonosságú elkövető; a rendelkezésre álló kép-, kamerafelvétel-elemzéssel – az arcképelemző szoftverek segítségével – az ismeretlen elkövető beazonosítására nyílik lehetőség.
- Az elkövetés módszerének és az elkövetés körülményeinek vizsgálata:
A rendelkezésre álló adatok alapján vizsgálni kell, hogy fellelhető-e hasonlóság az elkövetés módszerében. Fontos szerepe van a szemlének, az adatgyűjtésnek – például a lakásbetörések helyszínein azonos típusú (rendszámú) gépkocsikat, vagy azonos külsejű személyeket láttak, akik figyelő szerepet tölthettek be –, ami a sorozatba illeszthetőséget erősítheti. Az elkövetés módjából következtetés vonható le az elkövető képzettségére, valamint a cselekmény indítékára is.
- Az elkövetés eszközének, továbbá annak vizsgálata, hogy az elkövetők milyen nyomot, anyagmaradványt hagytak hátra, vagy azok hiányának a vizsgálata:
A hátrahagyott nyomokból következtetés vonható le az elkövetők számára, testi, külső ismérveire. Az elkövetés eszköze meghatározhatja az elkövetői kört, illetve szintén utalhat arra, hogy az elkövetők mennyire képzettek. Valószínűleg más eszközt fog alkalmazni a gépkocsi kinyitásához egy jármű önkényes elvételét megvalósító személy, illetve egy gépkocsit eltulajdonítani kívánó személy. A bűnözők felkészültsége is megoszlik, ha például gépjármű eltulajdonítására szakosodott bűnözőkről beszélünk. Más biztonsági zárral vagy funkcióval van ellátva egy húszéves gépkocsi, illetve egy elektromos gépkocsi. Legtöbbször segítségül szolgál a bűnözőknek, ha a gépkocsi-tulajdonosok kiírják vagy matricát ragasztanak a szélvédőre, így jelezve, hogy milyen biztonsági rendszerrel van ellátva a gépkocsijuk. Az elkövető egy laptop segítségével kb. 20 másodperc alatt hatástalaníthatja a biztonsági rendszert, mivel már célirányosan fogja használni a kérdéses programot. Több gépkocsi GPS koordinátákkal jelzi a helyzetét, de a profi elkövetők gondoskodhatnak a jeladás megszüntetéséről úgynevezett leárnyékolással. A rutintalanabb elkövetőre jellemző, hogy nincs technikai (jelkiiktató, jelárnyékoló) eszköze, ezért biztonsági okokból elviszi a gépkocsit egy nyilvános parkolóba, és vár pár napig, hogy a rendőrség megjelenik-e a parkolóban vagy sem. Ha megjelent, akkor volt GPS adattovábbító eszköz a gépkocsiban. Így próbálják a dekonspiráció veszélyét (intézkedések végrehajtását, lebukást) elkerülni.

- Az elkövetések időpontjának, helyszíneinek és az eltulajdonított tárgyaknak a vizsgálata:
A gépkocsilopás (eltulajdonítás) esetén a sorozatba illeszthetőséget erősíti, ha a bűncselekmények időpontjai, helyszínei azonosak (például éjszakai időpontok, lakótelepek parkolói), vagy hasonló típusú gépkocsikat tulajdonítanak el (a vizsgált időszakban például Opel típusú gépjárműveket)⁷. Az elkövetés időpontja a tanú kutatás egyik fontos szempontja, illetve a későbbiekben az alibi ellenőrzésének is.
- Díjkitűzés, sajtó, tömegkommunikációs eszközök igénybevétele, a szemtanúk, illetve további sértettek feltérképezése érdekében:
Sokszor szolgáltatnak releváns információt a tömegkommunikációs eszközök, azonban figyelni kell arra, hogy a kriminalisztikai értelemben vett „védtett adat” ne sérüljön, és elkerüljük a dekonspiráció veszélyét.
- A tanúk vallomásából származó információk elemzése és vizsgálata:
Az eltulajdonított tárgyak értékesítésében segítséget nyújthatnak a tanúk, főleg, ha az adott tárgy jellegzetes, az értékesítési helyek ellenőrizhetők. Azonban a digitalizáció következtében abba az irányba haladunk, hogy akár otthonról vagy más objektumból is le tudunk bonyolítani egy értékesítést, és nem kell találkoznia az eladónak és a vevőnek. Lehet, hogy az eladó (birtokos) nem is érintkezik a tárggyal, mivel mindent egy laptopon az interneten keresztül bonyolít le. (A jövőben az 5G hódításával és az automata drónok megjelenésével az áruszállítás formái is jelentősen meg fognak változni.)
- Az ismeretlen tetteses ügyek, illetve a már felderített (lezárt vagy folyamatban lévő) ügyek vizsgálata:
Vizsgálni kell a hasonló ügyeket, az azokban elkövetőként szereplő személyeket, az elkövetési módszereket, valamint az eltulajdonított tárgyakat.
- A technikai eszközök nyújtotta lehetőségek vizsgálata:
Hívásforgalmi adatok (cellapozíciók) bekérése és összehasonlítása a bűncselekmények helyszínein, valamint a megközelítési és távozási útvonalakon. Hol vásárolt pályamatricát, ennek függvényében a közútforgalmi térfigyelő kamerák ellenőrzése, bankkártyával történő fizetés esetén a bankkártya adatok feltérképezése.
- Nyomozati cselekmények közötti logikai kapcsolat megteremtése:
Az elkövető a kihallgatáson nem egyszer nem emlékszik pontosan a helyszínekre. Ez főleg a sorozatban elkövetett bűncselekmények esetén jellemző, azonban meg tudná mutatni, illetve odatalálna a helyszínre (Lakatos, 2005).

7 A gépjárműtípusok legtöbbször aszerint változnak, hogy mire van leginkább kereslet, miből van hiány a piacon.

Ha az elkövető újabb bűncselekményeket tár fel, de az adatbázisban (például a Net-zsaruban) nem találunk feljelentést, annak különböző okai lehetnek: a sértett valamilyen okból a hatóságnál még nem tett feljelentést, vagy nem észlelte, hogy sérelmére bűncselekményt követtek el (például a lakásbetörés időpontjában a tulajdonos külföldön tartózkodik, és a hatóságtól értesül, hogy betörték a lakásába), vagy nem látta értelmét a feljelentésnek. Ha a vallomás adatai hiányosak, mert az elkövető csak részben emlékszik a múltbeli releváns eseményre, akkor helyszíni kihallgatás keretében lehetőség adódik, hogy újabb helyszíneket mutasson meg, valamint a vallomásban szereplő ellentmondások feltárára kerüljenek. A beszerzett adatok elemzése és értékelése hozzásegíthet a sorozat-bűncselekmény megállapításához. Leggyakoribb változata a helyszíni kihallgatásnak az, amikor az elkövető a sorozat-bűncselekmények felderítése és bizonyítása érdekében megmutatja a helyszínt (helyszínrészletet), útszakaszt, illetve a tárgyi bizonyítási eszköz helyét (Lakatos, 2005). Az elkövető a helyszíni kihallgatás során olyan adatokat is elmondhat, amelyeket csak az tudhatott, aki a bűncselekményt elkövette, a helyszínhez való kötődése erősebb lesz, az adott területen nyomok, anyagmaradványok rögzíthetők.

- Folyamatos szűrő-kutató munka a hiteles és nem hiteles nyilvántartásokban: Az elkövető elfogásáig célszerű a Net-zsaru adatbázisban a hasonló bűncselekmények elkövetési módjait vizsgálni, és a felmerülő ügyeket a sorozathoz egyesíteni. Például csalássorozat esetén az elkövetők az esetek többségében az utaláshoz egy adott bankszámlaszámot adtak meg, majd a későbbiekben a bankszámlaszámot módosították, de a számlaszám tulajdonosa mindig ugyanaz a hajléktalan személy volt, akinek az adataival visszaélve nyitottak bankszámlát. Azonban a sorozatba beillettek a kérdéses adatok, így az országosan elkövetett bűncselekményeket egyesíteni lehetett.
- A sértett(ek) vizsgálata, valamint a sértett(ek), illetve a sértett és az elkövető közötti kapcsolatrendszer tisztázása:
A nyomozás során vizsgálni kell, hogy a sértettek között van-e összefüggés, kapcsolat, valamint a sértett kiválasztásánál lehetett-e valamilyen meghatározó szempont. Továbbá vizsgálni kell az elkövető és a sértett közötti kapcsolatot, amiben segíthetnek a szemle adatai (a helyszín összképe arra utalhat, hogy az elkövető ismerős volt a helyszínen – hozzátartozó, barát stb. –, mivel kutatás nélkül, célirányosan tulajdonította el a kérdéses tárgyat). Egy verzió keretében figyelembe kell venni, hogy kik lehetnek tippadók.
- Csapda alkalmazása:
A Be. 215. § (3) bek. alapján a csapda célja a bűncselekmény megszakítása, a bűncselekmény elkövetőjének azonosítása, illetve a bizonyítás. Azonban

a csapda az előkészítő eljárásban nem alkalmazható. Csapdát általában a leplezett eszköz alkalmazására feljogosított szerv a sorozat-bűncselekmény megszakítására, elkövetőjének azonosítására és bizonyítására alkalmaz.

- Egyezség a bűnösség beismeréséről:

A nemrég hatályba lépett büntetőeljárás törvény bevezette az egyezség jogintézményét, amelynek eredményeként a terhelt enyhébb szankcióra számíthat, mivel a beismerő vallomásával, esetleg más elkövetők cselekményének feltárásával, addig még fel nem tárt részletek előadásával segíti, gyorsítja és előmozdítja a büntetőeljárás sikeres befejezését (Bárándy & Dávid, 2019).

A Kommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. CX. törvényhez is kiemeli az egyezség kriminalisztikai jelentőségét, „... hiszen a gyorsabban és a beismérés révén részletesebben feltárt tényállás segíthet más bűncselekmények felderítésében, új bűnözési módok és taktikák megismerésében...” (Polt, 2008).

Véleményem szerint a közeljövőben az elkövetők már nem hengerzártörő szerszámmal fognak betörni a lakásba és nagyobb értékeket eltulajdonítani, hanem az interneten keresztül fogják kinyitni az elektromosan, online módon (akár a telefonon keresztül) is működtethető lakásajtókat. A tulajdonosnak a telefonjára érkező jeleket (legyen az értesítés vagy kamerafelvétel) befolyásolni és manipulálni fogják. Lehet, hogy az elkövető be sem fog lépni a bűncselekmény helyszínére, hanem egy drónt fog bejuttatni, és a kérdéses, eltulajdonítani kívánt tárgyat azzal fogja kihozni. A digitalizáció következtében egyre többen kamerázzák be otthonukat, amelyet online módon figyelhetnek a világ bármelyik részéről. De nemcsak a tulajdonosok, hanem az elkövetők is, akik ezen a területen jártasak, és feltörik a védelmi rendszereket, ezáltal a privát szféránk is sok lehetőséget, információt szolgáltat a bűnözőknek. A digitalizáció által meg fog növekedni az így elkövetett bűncselekmények száma, és a felderítéshez, az elkövetők elfogásához szintén a digitális adatok fognak segítségül szolgálni. A digitalizációnak számos előnye lesz a jövőben, de ezzel együtt számos hátránya is. Kérdésként fogalmazódik meg, hogy a bűnildőzés lépést tud-e tartani az előnyökkel és a hátrányokkal. Azt kijelenthetjük, hogy a jogszabályalkotás nem képes a technikai fejlődést követni: mire megalkotnak egy jogszabályt, már a technikai, tudományos fejlődés egy szinttel előrelépett. Véleményem szerint a bűnelkövetők a jövőben a digitális térben könnyebben meg tudnak valósítani egy bűncselekményt (például az otthonukba betörni). Ugyanilyen okból azonban az elkövetők beazonosítása és elfogása még nehezebb lesz, mivel a bűncselekményt a világ másik részéről is el lehet majd követni.

A profilelemzés

A profilelemzés a pszichológia, a pszichiátria, a pszichopatológia és a szociológia ismereteit használja fel az ismeretlen tettes felderítésének támogatására. A profilalkotás során pszichológiai jellegű adatok kiemelése, rendszerezése, elemzése és értékelése történik, amelyek segítségével a profilalkotó meghatározza az elkövető demográfiai és személyiségbeli jellemzőit (Lehoczki, 2014). Számos pszichológiai kutatás irányult az elmúlt évtizedekben arra, hogy a viselkedésmintázatokat elemezve a sorozat-bűncselekmények felderítését elősegítse. Meg kell állapítani azokat a feltételeket (szempontokat, módszereket), amelyek ugyanazon elkövetőhöz vagy elkövetőkhöz rendelik a bűncselekményeket, mivel különböző elkövetőknek különböző viselkedési formákat kell tanúsítaniuk a bűncselekmény elkövetése idején, máskülönben mindegyik bűncselekmény pontosan ugyanolyan lenne (Ivaskevics, 2017).

A technika fejlődése, a különböző elemző és értékelő szoftverek alkalmazása nagymértékben elmozdíthatja az azonos elkövetőre vagy elkövetői körre vonatkozó viselkedési formák és ismérvek összehasonlítását és elemzését. A jövőben egy profil megalkotásában – véleményem szerint – nagy segítségül fog szolgálni a mesterséges intelligencia igénybevétele, amelynek adatbázisaként, egy alapként fog megjelenni a Net-zsaru adatbázis. Ám nem szabad elfelejteni és ki kell emelni azt is, hogy az emberi tényezőnek, jelenlétnek és irányításnak is nélkülözhetetlen szerepet kell képviselnie a jövőben is, függetlenül attól, hogy a tudományos-technikai fejlettség (a mesterséges intelligencia) milyen szintet fog elérni.

Specifikus profilelemzés

A specifikus profilelemzés során az elkövető tulajdonságainak leírása történik, amely tulajdonságok lehetnek fizikaiak, szellemiek, érzelmiek. A profilalkotás célja az elkövetői kör lehető legszűkebb meghatározása, nyomozási stratégia, kihallgatási stratégia, valamint bűnüldözési stratégia kidolgozása (Lehoczki, 2014). A specifikus profilelemzés használható sorozat-bűncselekmények esetében is, különösen emberölésnél vagy szexuális bűncselekményeknél, bár napjainkban nemzetközi területen rablások, betörések, cyber-bűncselekmények és terrorizmus esetében is alkalmazzák (Lehoczki, 2011). A profilalkotás választ adhat az alábbi kérdésekre: Milyen az elkövető személyisége? Hogyan tudjuk elfogni? Az eljárás során miképpen tudunk vele leginkább együttműködni (a kihallgatási technika megtervezésében nyújthat segítséget).⁸

8 13/2001. (X. 2.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrsége Bűnelemzési Szabályzatának kiadásáról.

A profilozó kiválasztja az ügy lényeges elemeit, kitölt egy adatlapot, amely több mint 200 db információra kérdez rá, figyelembe véve, hogy hasonló sértettek sérelmére, hasonló bűncselekményt, hasonló módon, feltehetően hasonló tettesek követnek el. Ezt követően „... kiválasztja a leghasonlóbb ügyeket és az így leválogatott esetekből, szintén egy számítógépes program segítségével a statisztikai jellegű motívumokból és az elkövetések körülményeiből leszűkít egy elkövetői kört. Ebből hozza létre a profilalkotó az adott ügynek leginkább megfelelő profilt...” (Nagy & Elekesné, 2004).

A profilozó a kriminalisztikai alapkérdések közül nem a „ki” kérdésre keresi a választ, hanem a „milyen” kérdésre, azaz arra kíváncsi, hogy milyen lehet az elkövető. (A „milyen” kérdésre a választ a profil segít megválaszolni, a „ki” kérdésre azonban a válasz megszerzése a nyomozó feladata.) A specifikus profilelemzés vonatkozásában, különösen emberölés vagy szexuális bűncselekmények esetén, a nyomozó a 7+1 kriminalisztikai alapkérdést kiegészítheti a „milyen” kérdéssel is. Tekintettel arra, hogy az elkövető személyisége, mint egy önálló halmaz meghatározása lényegesen hozzájárul a múltbeli esemény megismeréséhez, a nyomozás eredményességéhez (Nyitrai, 2015).

A profilról készült jelentés, mint segédeszköz van jelen a nyomozás során, amely hipotézisként, feltételezés formájában, valószínűségként jelenik meg. Eredménye kizárólag egy verzióként szolgálhat a nyomozáskor, amely a nyomozási tervet kiegészítheti, módosíthatja, továbbá nyomozási cselekmény(ek) foganatosításához, illetve később egy láncfolyamatként kényszerintézkedés végrehajtásához is vezethet (Nyitrai, 2015). A profilalkotás általában az utolsó lehetőségként jelenik meg, amikor a nyomozás holtpontra jutott. Ám sok helyen nem ismerik, így nem is élnek az alkalmazásával a nyomozás során. Egy verzió felállításában azonban segítségül szolgálhat, ami egy információszerző folyamatot indíthat el.

Az e-nyomozás alapjai

A büntetőeljárások során a személyi adatforrásokból nyert bizonyító tények (a vallomások) egyeduralkodók voltak hosszú időszakon át, azonban a tudomány fejlődése feltárta az érzékelés, észlelés és felidézés buktatóit, a vallomások pszichológiai hátterét, továbbá a technika rohamos fejlődése bővítette a tárgyi környezetből nyert adatokra alapozott bizonyítás lehetőségeit (Bócz, 2017). Az észlelés és felidézés buktatói mellett problémát jelenthetett a kihallgató által történő befolyásolás a vallomásra, valamint az egyes nyomozási

cselekményekre.⁹ A digitális (elektronikusan) rögzített adatok egyre nagyobb szerepet kapnak a múltbeli releváns, vagy a jelenben zajló, illetve a jövőben elkövetni kívánt büntetendő esemény megismerésében, vagy az elkövetők megismerésében.

A sorozat-bűncselekmények felderítésében és bizonyításában elengedhetetlen szerepet képvisel az interoperábilis e-nyomozás, amely a kriminalisztika új kutatási területének tekinthető, és amelynek alapja a raszter nyomozás. Az interoperabilitás a különböző informatikai rendszerek együttműködésre való képességét jelenti (URL1). Az elektronikus eszközök nélkül már el sem tudjuk képzelni az életünket. Lassan kijelenthető, hogy a mindennapok során digitalizáljuk magunkat, úgynevezett elektronikus-digitális nyomokat hagyunk magunk után. Ezekről egyrészt saját magunk gondoskodunk (például egy vásárlásnál, vagy a közösségi oldalak használatával), másrészt a jogalkotó, amely megteremti a lehetőséget, hogy a hatóságok, különböző szervek adatbázisokat, nyilvántartásokat hozzanak létre (például bünyügyi nyilvántartások, Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő nyilvántartásai stb.). Kijelenthető, hogy napjainkban nélkülözhetetlen szerepet tölt be az elektronikus térben végzett szűrő-kutató tevékenység a bűnüldöző szervek munkájában is. „Az e-nyomozás azt jelenti, hogy a nyomozó hatóság a közvetlenül vagy a közvetetten elérhető adatbázisokból kér információt a felderítés és a bizonyítás érdekében, amelynek alkalmával taktikai ajánlásokat alkalmaz a nyomozás sikeressége érdekében. A közvetlenül elérhető nyilvántartások olyan nyilvántartások, melyekbe a nyomozó hatóság tagjai belépési jogosultsággal rendelkezhetnek, és a rendszerbe bármikor lehetséges a belépés anélkül, hogy megkereséssel kellene fordulni a nyilvántartást létrehozó – természetes vagy jogi – személyhez. A közvetetten elérhető nyilvántartások olyan adatbázisok, melyekhez a nyomozó hatóság (rendőrség) tagjai nem rendelkeznek belépési jogosultsággal, így külső megkeresés útján érhetik el az adatbázisban rögzített információkat.” (Nyitrai, 2018a).

A nyomozócsoporthatóság

A sorozat-bűncselekmények felderítése esetén szükséges egy nyomozócsoporthatóság felállítása, mivel így hatékonyabban és gyorsabban felderíthetők az elkövetett, illetve az elkövetni kívánt cselekmények. A nyomozási tervek készítését elengedhetetlennek tartom a sorozat-bűncselekmények felderítésekor. Ezekben a nyomozócsoporthatóság feladatait, az azok végrehajtásáért felelős személyeket, illetve

9 E kérdés tárgyalását lásd részletesebben Nyitrai Endre (2018b).

a határidőket szintén fel kell tüntetni. Lakatos János jegyzetében, véleményem szerint, helyesen tárja fel, rögzíti a csoportmunka sajátosságát, miszerint a „... *nyomozócsoport tagjainak rendszerint nincs áttekintésük az egész ügyről: részfeladatokat látnak el és az ügyben rendelkezésre álló adatoknak csupán az ehhez szükséges részét ismerik. Ennél fogva nem dönthetik el, hogy az adat fontos-e, releváns-e vagy sem. A beszerzett információkat tehát torzulásmentesen, maradéktalanul kell rögzíteniük és továbbítaniuk...*” (Lakatos, 2004). Fontosnak tartom, hogy torzulásmentesen kell rögzíteni az adatokat, illetve adott esetben szóban is az információt. Azonban elfogadhatatlannak tartom azt a gyakorlatot, hogy egyes esetekben a nyomozócsoport tagjai csak a részfeladat ellátásához szükséges (töredék) adatokat ismerjék meg, mivel ez a releváns döntések meghozatalára vagy fontos megállapításokhoz kevés lehet. A nyomozócsoportban dolgozó és részfeladatokat ellátó tagok számos esetben a feladattól függően csak rész (töredék) információt ismernek meg a nyomozás rendelkezésre álló adataiból, így információvesztés állhat be. Például egy zsarolás felderítésekor, a belső konspiráció érdekében a figyelésbe bevont nyomozócsoport-tagokkal csak annyi információt osztottak meg, hogy ha a megfigyelt területre (a parkolóba) megérkezik az adott rendszámú gépkocsi, akkor jelezzék rádión a vezetőnek, és vonják intézkedés (igazoltatás) alá a gépkocsi utasait. A figyelők arra lettek figyelmesek, hogy egy irreleváns rendszámú gépkocsi érkezik a parkolóba, amelynek utasai kiszállva a gépkocsiból gyanúsán viselkednek. A figyelők relevánsnak vélt információt jeleztek a rádión, majd a nyomozócsoport vezetője közölte a figyelőkkel, hogy jó, hogy szóltak, mivel azok a célszemélyek, és az élettárs gépkocsijával érkeztek. Kérdésként merül fel, hogy ha nem észlelik a gyanús viselkedést, vajon elmaradt volna-e az intézkedés (igazoltatás stb.), mivel csak töredék, részinformációt (a gépkocsi rendszámát) közöltek a figyelésbe bevont tagokkal? Véleményem szerint nemcsak a gépkocsi rendszámát kellett volna megosztani a figyelőkkel, hanem az odaérkező célszemélyek fotóit is (illetve olyan gépkocsi-rendszámokat is meg lehetett volna adni, amelyek valamilyen módon kötődnek az elkövetőkhöz, például az élettárs által használt gépkocsi rendszáma stb.).

Egy másik tipikus eset, amikor a részfeladatot ellátó nyomozócsoport tagjának megadnak egy listát, hogy ezt a személyt ellenőrizni kell a közhiteles (bűnügyi nyilvántartásban), és a nem hiteles (például közösségi oldalakon lévő) adatbázisokban. A priorálást, szűrő-kutató munkát végző személy nem ismeri az ügyet, kizárólag a kérdéses személyről gyűjt információt, majd a későbbiek során megállapítást nyer, hogy további elkövetőket is be tudott volna azonosítani, ha ismerte volna az ügyet, és azokról a személyekről is megkapta volna a töredékinformációkat. A példákat még lehetne sorolni, azonban véleményem

szerint, egyes esetekben csak úgy tudja eredményesen ellátni a részfeladatot a nyomozócsoporthoz tagja, ha minél több releváns adatot ismer az ügyről, hiszen az általa végzett szűrő-kutató munka során olyan ok-okozati összefüggések feltárására is lehetőség nyílik, amelyekre a feladatmeghatározás során a nyomozócsoporthoz vezetője, illetve annak tagjai sem gondoltak volna. Megjegyzendő azonban, hogy vannak olyan részfeladatok, amelyek valóban csak szűkkörű tájékoztatást igényelnek, ami elegendő a részfeladat ellátásához, és nem szükséges a teljeskörű vagy részletes ügyismeret.

Összegzés

A sorozat-bűncselekmények elkövetése nem mindig kizárólag egy kapitányság illetékességi területét fedheti le, hanem túlléphet a megyei határon, így a bűnözők több megyében is elkövethetnek bűncselekményeket. Sőt, az országhatárt átlépve, vagy a digitális térben a világ bármelyik pontján.

Digitális társadalomban élünk, mindennapjaink során rengeteg digitális adatot hagyunk magunk után, ami hozzájárulhat ahhoz, hogy egyre több bűncselekmény-sorozat valósul meg az elektronikus térben. A bűncselekmény-sorozatok felderítésében és megelőzésében kulcsfontosságú szerepet tölt be a jelenben és a jövőben is az e-nyomozás (raszter nyomozás). A virtuális világban tevékenykedő elkövetők beazonosításában, a viselkedési formák meghatározásában nyújthatnak segítséget az adatbázisok. Egyre nagyobb szükség lesz a jövőben az elkövetői profilokra, mivel ezek az elkövetők beazonosításában adhatnak támpontot, illetve a kihallgatásra történő felkészüléshez sok hasznos adatot. A sorozat-bűncselekmények felderítésében előrelépést jelenthet a jövőben a mesterséges intelligencia adta lehetőségek igénybevétele, mivel az értékelő-elemző munka hatékonyságát növelhetik. Véleményem szerint az eredményes felderítéshez és bizonyításhoz nagymértékben hozzájárulna a hazai és az uniós nemzeti adatvagyon újrahazaszosítása, valamint a hazai bűnügyi nyilvántartásokkal párhuzamosan az uniós bűnügyi nyilvántartás létrehozása. Az uniós bűnügyi nyilvántartás létrehozása során számos feladat, illetve akadály leküzdésére van szükség: az interoperabilitás, az egységes nyelvezet (például angol nyelvű adatbázis) megteremtése, a tagországok hazai bűnügyi nyilvántartásának integrálása a rendszerbe, valamint a garanciális elemek megteremtése a jogszabályi háttér és a nemzeti együttműködések kidolgozásakor.

Felhasznált irodalom

- Balláné Füsztér E. & Lakatos J. (Szerk.) (2012). *Kriminalisztika I. A kriminalisztika egyes elméleti kérdései*. Nemzeti Közszerológáti Egyetem.
- Barta E. (2001). *A sorozatbetörések felderítésének, bizonyításának elmélete és gyakorlata*. Rejtjel Kiadó.
- Bárány G. & Dávid F. (2019). Mint a mesebeli okos lány: gondolatok a bűnösség beismeréséről szóló egyezségről. *Büntetőjogi Szemle*, 8(2), 10–15.
- Bócz E. (2017). Az úgynevezett „romagyilkosságok” ügyének néhány tanulsága. *Belügyi Szemle*, 65(7–8), 5–37. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2017.7-8.1>
- Ivaskevic K. (2017). Alkalmazott pszichológiai kutatások a sorozat-bűncselekmények felderítésének szolgálatában. *Belügyi Szemle*, 65(4), 69–88. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2017.4.4>
- Lakatos J. (Szerk.) (2004). *Krimináltaktika I*. Rejtjel Kiadó.
- Lakatos J. (Szerk.) (2005). *Krimináltaktika II*. Rejtjel Kiadó.
- Lakatos J. (Szerk.) (2006). *Kriminalisztikai alapismeretek*. Rendőrtiszti Főiskola.
- Lehoczki Á. (2011). Irányzatok a bűnügyi profilalkotásban. *Belügyi Szemle*, 59(6), 62–81.
- Lehoczki Á. (2014). Nehézségek és módszertani dilemmák a profilalkotás hazai kutatásában. *Magyar Rendészet*, 14(2), 51–62.
- Lóczy Zs. (2011). *A betöréses lopás nyomozása*. Rendőrtiszti Főiskola.
- Mátyás Sz. (2018). Az utazó bűnözés és szervezett bűnözés kapcsolatrendszere. In Frigyer L. (Szerk.), *Nemzetközi jellegű szervezett bűnözés nyomozásának kutatása információáramlási szempontból I.* (pp. 189–204). Nemzeti Közszerológáti Egyetem.
- Nagy E. & Elekesné Lenhardt Zs. (2004). A specifikus elkövetői profilalkotás elmélet és gyakorlata. *Belügyi Szemle*, 52(6), 51–65.
- Nagy J. (2007). *A kriminálmetodika általános kérdései*. Rendőrtiszti Főiskola.
- Nyitrai E. (2015). Bűnelemzés a nyomozásban. In Gaál Gy. & Hautzinger Z. (Szerk.), *Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai* (pp. 141–147). Magyar Hadtudományi Társaság.
- Nyitrai E. (2018a). Az interoperabilitás e-nyomozás alapjai. *Belügyi Szemle*, 66(10), 108–121. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.10.7>
- Nyitrai E. (2018b). *A szervezett bűnözés elleni küzdelem kriminálisztikai és büntetőjogi eszközei*. PhD értekezés. Pécsi Tudományegyetem.
- Polt P. (Szerk.) (2018). *Kommentár a büntetőeljárás törvényhez: kommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez. 1-2. kötet*. Wolters Kluwer Hungary.
- Tremmel F. & Fenyvesi Cs. (2002). *Kriminalisztika tankönyv és atlasz*. Dialóg Campus.
- Zsigmond Cs. (2018). A párhuzamos nyomozások gyakorlati problémái. In Frigyer L. (Szerk.), *Nemzetközi jellegű szervezett bűnözés nyomozásának kutatása információáramlási szempontból I.* (pp. 8–33). Nemzeti Közszerológáti Egyetem.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Interoperabilitás*. <https://fogalomtar.aeek.hu/index.php/Interoperabilit%C3%A1s>

Alkalmazott jogszabályok

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

13/2001. (X. 2.) ORFK utasítás a Magyar Köztársaság Rendőrsége Bűnelemzési Szabályzatának kiadásáról

25/2013. (VI. 24.) BM rendelet a Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről

23/2018. (VI. 21.) ORFK utasítás a Bűnügyi Elemzési Szabályzatról

Alkalmazott jogesetek

39/2007. BK vélemény

Kúria Bfv.752/2018/6. sz. határozat

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Nyitrai E. (2021). A sorozat-bűncselekmények nyomozásának metodikája. *Belügyi Szemle*, 69(S12), 31-47. <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2021.2.2>